

تعدد نقش در زنان سرپرست خانوار

سوزان ربیعی

جامعه‌شناسان

سرشناسه: ربیعی، مرجان، ۱۳۶۲-
عنوان و نام‌پدیدآور: تعدد نقش در زنان سرپرست خانوار
تألیف: مرجان ربیعی

مشخصات نشر: جامعه‌شناسان
مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۳۳۹-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه
موضوع: نان سرپرست خانوار -- ایران -- تهران -- نمونه پژوهی
موضوع: زنان شاغل -- ایران -- وضع اجتماعی -- نمونه پژوهی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ HQ ۱۳۸۱/۲
رده بندی دیویی: ۳۰۵/۱۲۰۹۵۵۱۲۲
شماره کاتالوگ ملی: ۴۱۵۱۱۴۲

جامعه‌شناسان

تعدد نقش در زنان سرپرست خانوار
مرجان ربیعی

چاپ اول: ۱۳۹۶ تهران/تعداد: ۲۰۰ نسخه
قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان/ چاپ: صحافی برجیتا : نگین
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۳۳۹-۴
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است

حروفچینی، نمونه‌خوانی، صفحه‌آرایی و ویراستاری: جامعه‌شناسان
طراح جلد: افسانه آسایش

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:
تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۱۷
کتاب‌فروشی جامعه‌شناسان
تلفن: ۶۶۰۰۰۰۵۱، ۸۱-۶۶۹۵۹۶۸۰
تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۶۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف
(ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: Sociologists15@gmail.com

فهرست مطالب

۱۵.....	پیش گفتار
۱۷.....	فصل اول: کلیات
۱۷.....	تاریخچه حمایت از بی سرپرستان در جهان
۲۰.....	پدیده بی سرپرستی در دوران باستان تا امروز
۲۴.....	مفهوم و پدیده بی سرپرستی از ظهور اسلام تا انقلاب مشروطیت
۲۵.....	پدیده بی سرپرستی در عصر پهلوی
۲۶.....	مفهوم پدیده بی سرپرستی در عصر جمهوری اسلامی ایران
۲۷.....	تعریف خانواده و خانوار
۳۰.....	مفهوم سرپرست خانوار
۳۳.....	تعریف خانواده های زن سرپرست
۳۳.....	انواع زنان سرپرست خانوار
۳۴.....	آمار زنان سرپرست خانوار
۳۷.....	بررسی آماری در سایر کشورها
۳۷.....	بررسی آماری در ایران
۳۸.....	جمعیت و سن
۳۸.....	تحصیلات و تأهل
۳۸.....	نرخ اشتغال
۳۹.....	منبع درآمدی
۳۹.....	نوع شغل
۴۰.....	ساعات کار و هزینه خانوار

۴۰	ابعاد گوناگون مفهوم نقش
۴۰	نقش اجتماعی
۴۲	فشار ناشی از نقش
۴۲	تضاد نقش
۴۳	ابهام نقش
۴۳	گرانباری نقش
۴۳	مدد نقش
۴۴	تعداد نقش به عنوان تجربه مثبت
۴۵	تعداد نقش به عنوان تجربه منفی
۴۷	فصل دوم
۵۵	نظریه‌های جامعه‌شناختی مربوط به زنان سرپرست خانوار
۵۵	نظریه زنانه شدن فقر / آسیب‌پذیری زنان سرپرست خانوار
۵۶	نظریه ساختی- کارکردی
۵۷	نظریه طبقاتی
۵۷	نظریه کنش
۵۸	جمع‌بندی نظریه‌های جامعه‌شناختی
۵۹	مروری بر زنان اقتصادی حاکم بر بازار کار
۵۹	رویکردهای نئوکلاسیک
۶۲	مدل تراکم یا ازدحام جمعیت ساده
۶۳	رویکرد سرمایه انسانی
۶۵	مدل بازار کار، تحلیل بازار کار دوگانه
۶۷	انتخاب منطقی و عوامل غیر تبعیض‌آمیز
۶۹	جایگاه اشتغال زنان در نظریه‌های توسعه
۶۹	دیدگاه رویکردهای توسعه‌گرا به زنان

۷۰.....	رویکرد رفاه
۷۰.....	رویکرد فقرزدایی
۷۱.....	رویکرد کارایی
۷۱.....	دیدگاه جنسیت و توسعه
۷۲.....	رویکرد عدالت جنسیتی
۷۳.....	رویکرد نهادگرا
۷۳.....	ریک توانمندسازی زنان
۷۹.....	جمع‌بندی نظریات مرتبط با جایگاه زن در توسعه
۸۲.....	نظریات اسلام
۸۶.....	نظریه کنش متقابل زن و مرد
۸۷.....	نظریه نمایش نقش اجتماعی
۸۸.....	نظریه تعارض نقش‌های اجتماعی
۸۹.....	تعدد نقش زنان در دیدگاه‌های فمینیستی
۹۲.....	فمینیست‌های موج دوم
۹۳.....	فمینیسم خانواده‌گرا
۹۴.....	فمینیسم لیبرال
۹۶.....	فمینیست‌های سوسیالیست
۹۸.....	فمینیست مارکسیست
۱۰۰.....	فمینیسم رادیکال
۱۰۱.....	مادرگرایی
۱۰۲.....	فمینیسم و سرمایه‌داری
۱۰۴.....	تئوری مراقبت فمینیستی
۱۰۴.....	جمع‌بندی نظریات مرتبط
۱۰۶.....	نقش زنان در نظریه‌های روان‌شناسی
۱۰۷.....	سلامت روان زنان سرپرست خانوار

تعریف سلامت.....	۱۰۷
ابعاد سلامت.....	۱۱۰
تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت (دیدگاه ویلکینسون).....	۱۱۱
تعاریف سلامت روانی.....	۱۱۳
افسردگی و سلامت روان.....	۱۱۵
استرس و سلامت روانی.....	۱۱۷
اول سلامت روانی.....	۱۱۸
اصول اساسی سلامت روانی عبارت است از:.....	۱۱۸
دیدگاه‌های مربوط به سلامت روان.....	۱۱۸
دیدگاه سیستمی.....	۱۱۸
دیدگاه رفتارنویار.....	۱۲۰
دیدگاه انسان‌گرایر.....	۱۲۰
شخصیت سالم از نظر جرز.....	۱۲۱
شخصیت سالم از نظر آلپورت.....	۱۲۱
شخصیت سالم از نظر مازلو.....	۱۲۱
دیدگاه‌های تعدد نقش و سلامت زنان.....	۱۲۲
تعارض کار خانواده از دیدگاه رویکرد کمیابی نقش (روکرد منفی).....	۱۲۴
نظریه تقارب.....	۱۲۷
نظریه مجموعه نقش‌های مرتون.....	۱۲۹
نظریه فشار نقش گود (۱۹۶۰).....	۱۳۱
تعارض کار- خانواده از دیدگاه انباشتگی نقش‌ها (رویکرد مثبت).....	۱۳۲
نظریه اعتلای نقش.....	۱۳۴
نظریه بسط نقش.....	۱۳۴
نظریه تجمع نقش.....	۱۳۴
نظریه انباشتگی سایر.....	۱۳۶

فصل سوم: شکل اجرای پژوهش و تحلیل داده‌ها	۱۴۱
مقدمه	۱۴۱
اطلاعات زمینه‌ای	۱۴۲
الف) زنانی که بدون حضور دائم یا موقت مرد، اداره زندگی را به عهده گرفته‌اند که عبارت‌اند از:	۱۴۲
ب) زنانی که با حضور مرد در خانواده زندگی می‌کنند، اما اداره زندگی به عهده زن است:	۱۴۳
نقش اقتصادی زنان سرپرست خانوار	۱۴۳
مسائل و مشکلات	۱۴۶
کرایه مسکن	۱۴۷
خرج تحصیل فرزندان	۱۴۷
مشکلات خانوادگی	۱۴۸
مشکلات فردی (سرمایه انسانی)	۱۵۰
تحصیلات	۱۵۰
محیط و شرایط کاری زنان	۱۵۱
میزان درآمد زنان	۱۵۱
نابرابری و تبعیض جنسیتی	۱۵۲
واکنش شوهر نسبت به نقش اقتصادی این زنان	۱۵۳
نقش خانه‌داری زنان سرپرست خانوار	۱۵۳
نوع فعالیت‌های مربوط به اداره خانه	۱۵۴
شکل ایفای نقش خانه‌داری زنان سرپرست	۱۵۶
تنظیم وقت	۱۵۷
تصور این زنان از کار خانگی	۱۵۷
نقش مادری زنان سرپرست خانوار	۱۵۹
اثر شغل بر نقش مادری	۱۶۱

رسیدگی به امور فرزندان کوچک.....	۱۶۲
مسئولیت رسیدگی به تکالیف و تربیت فرزندان.....	۱۶۶
رابطه عاطفی و احساسی با فرزندان.....	۱۶۶
پیامدهای تعدد نقش بر سلامت روان.....	۱۶۷
گونه‌گونی نقش به‌عنوان تجربه مثبت.....	۱۶۹
گسترش عاملیت در زنان.....	۱۶۹
س خودباوری و خودانگیزی.....	۱۷۱
احساس ارزشمندی و خوشنودی (عزت نفس).....	۱۷۲
تعدد نقش و تجربه منفی.....	۱۷۳
فشار معنوی.....	۱۷۶
استرس.....	۱۷۷
افسردگی.....	۱۷۸
 فصل چهارم: نتیجه‌گیری.....	 ۱۷۹
عوامل مؤثر بر بروز مشکلات زنان سرپرست خانوار.....	۱۸۶
- منزوی شدن زنان سرپرست خانوار.....	۱۸۶
- ترس و نگرانی از آینده مبهم و نامعلوم:.....	۱۸۷
نداشتن مهارت‌های فنی و شغل:.....	۱۸۷
پیامدهای مشکلات زنان سرپرست خانوار.....	۱۸۹
پیشنهادات و راهکارهای پژوهشی.....	۱۹۳
 منابع.....	 ۱۹۵
منابع خارجی غیر مستقیم.....	۲۰۳

از هنگامی که خداوند مشغول خلق کردن زن بود، شش روز می‌گذشت فرشته‌ای ظاهر شد و عرض کرد: چرا این‌همه وقت صرف این یکی می‌فرمایید؟ خداوند پاسخ داد: دستور کار او را دیده‌ایا و باید دوست قطعه متحرک داشته باشد، که همگی قابل جایگزینی باشند. باید بتواند با خوردن قهوه تلخ بدون شکر و غذای شب‌مانده کار کند. باید دامنی داشته باشد که هم‌زمان دو بچه را در خودش جا دهد و وقتی از جایش بلند شد، ناپدید شود. یوسه‌ای داشته باشد که بتواند همه دردها را، از زانوی خراشیده گرفته تا قلب شکسته، درمان کند. مادر باید سه بخت چشم هم داشته باشند. یک جفت برای وقتی که از بچه‌ها می‌پرسد که چه کار می‌کنید، از پشت در بسته هم بتواند ببیندشان.

یک جفت باید پست سینه‌ای داشته باشد که آنچه را لازم است، بفهمد و جفت سوم همین‌جا روی صورتش است که وقتی به بچه خطاکارش نگاه کند، بتواند بدون کلام، بگوید او را می‌فهمد و دوستش دارد. فرشته سعی کرد جلوی خدا را بگیرد. همه کار برای یک روز خیلی زیاد است. باشد فردا تمامش بفرمایید. خداوند فرمود: نمی‌شود چیزی نمانده تا کار خلق این مخلوق را که این‌همه به سن نزدیک است، تمام کنم. از این پس می‌تواند هنگام بیماری، خودش درمان کند، یک خانواده را با یک قرص نان سیر کند و یک بچه پنج ساله را واکسین

دوش بگیرد

فرشته نزدیک شد و به زن دست زد

اما ای خداوند، او را خیلی نرم آفریدی

بله نرم است، اما او را سخت هم آفریده‌ام. تصورش را هم نمی‌توانی بکنی که تا چه حد می‌تواند تحمل کند و زحمت بکشد.

فرشته پرسید: فکر هم می‌تواند بکند؟ خداوند پاسخ داد: نه تنها فکر می‌کند، بلکه قوه استدلال و مذاکره هم دارد

شما نابغه‌اید ای خداوند، شما فکر همه چیز را کرده‌اید، چون زن‌ها واقعاً حیرت‌انگیزند.

زن‌ها قدرتی دارند که مردان را متحیر می‌کنند همواره بچه‌ها را به دندان می‌کشند سختی‌ها را بهتر تحمل می‌کنند بار زندگی را به دوش می‌کشند، ولی شادی، عشق و لذت به فضای خانه می‌برانند وقتی می‌خواهند جیغ بزنند، با لبخند می‌زنند وقتی می‌خواهند گریه کنند، آواز می‌خوانند وقتی خوشحال‌اند، گریه می‌کنند و وقتی عصبانی‌اند می‌خندند برای آنچه باور دارند می‌جنگند در مقابل بی‌عدالتی می‌ایستند وقتی مطمئن‌اند راه حل دیگری وجود دارد، نه نمی‌پذیرند. چون کنش، نو سر می‌کنند که بچه‌هایشان کفش نو داشته باشند برای مدرسه، برای یک دوست مضطرب، با او به دکتر می‌روند بدون قید و شرط دوست می‌دارند. بچه‌هایشان به موفقیتی دست پیدا می‌کنند گریه می‌کنند وقتی دوستانشان پاداش می‌گیرند، می‌خندند در مرگ یک دوست، دلشان می‌شکند در دست دادن یکی از اعضای خانواده، اندوهگین می‌شوند با این حال رفتی می‌بینند همه از پا افتاده‌اند، قوی، پابرجا می‌مانند آن‌ها می‌رانند، می‌پزند، راه می‌روند، می‌دوند که نشانتان بدهند چقدر برایشان مهم است باید طلب زن است که جهان را به چرخش درمی‌آورد. کار زن‌ها بیش از بچه به دنیا آوردن است، آن‌ها شادی و امید به ارمغان می‌آورند. آن‌ها شجاعت و فکر نو می‌بخشند. زن‌ها چیزهای زیادی برای گفتن و برانگیزند، دارند. خداوند گفت: این مخلوق عظیم فقط یک عیب دارد فرستاده‌ام به عیبی؟ خداوند گفت: قدر خودش را نمی‌داند.

خلقت زن

شل سیلور استاین

پیش‌گفتار

سپاس خداوندی را که توان و فکرت ما، هدیه‌ای از اوست. از هنگامی که بشر پای بر هستی نهاده، زنان در همه عرصه‌های زندگی همچون اقتصاد، سیاست، دین و فرهنگ و هنر، پایه‌پای مردان نقشی حیاتی و خلاق را ایفا کرده‌اند. زنان در جای‌جای تمدن بشری نشانه‌های سازنده خویش را بر تارک زمان حک کرده و درخشش ماندگاری را هم‌اکنون در گنجینه‌های بزرگ دنیا بر قالب آثار بازمانده از عصر ماقبل تاریخ، تاریخ و زمان متأخر به نمایش گذاشته‌اند. سبب حاضر به سبب‌شناسی تعدد نقش در زندگی زنان سرپرست خانوار که امروزه بیش از پیش بنیان خانواده، سلامت و امنیت جامعه را تهدید می‌کند، با بهره‌گیری از رویکرد کیفی پرداخته است. اغلب تحقیقات انجام‌شده حول محور زنان سرپرست خانوار با رویکردی کمی بوده و درصدد رد یا اثبات فرضیات و نظریات حول این مباحث بوده‌اند. اما باید گفت که نمی‌توان تنها رویکرد کمی جزئیات زندگی و تجارب این زنان دریافت. سالیانست که مطالعات کمی بر تحقیقات و پژوهش‌های اجتماعی، سلطه‌ای بلامنازع داشته‌اند. طو، خاص، در ایران پیمایش به‌مثابه روش کمی یکی از مهم‌ترین روش‌های است که بیشتر پایان‌نامه‌های دانشجویی براساس آن انجام می‌شود. این روش به‌رغم جنبه‌های مثبتی که در برخی حوزه‌ها و موضوعات دارد، اما در بسیاری از موضوعات با کاستی‌های متعدد دست‌به‌گریبان است و کارایی و انعطاف مطلوب برای به دست دادن نتایج مورد نیاز ندارد.

یکی از امتیازات مهم روش‌های کیفی، ایجاد امکان درک عمیق و پویا از موضوع مورد مطالعه است. به‌خصوص هنگامی که مطالعه به درک نگرش‌ها، عقاید، افکار، ارزش‌ها و باورداشت‌ها و الگوهای رفتاری مرتبط با آن می‌پردازد. تحقیق فمینیستی نیز که چیزی بیش از یک دیدگاه پژوهشی

است، در هیئت نقدی بنیادین بر علوم اجتماعی ظاهر شد. این نوع تحقیق بر نادیده گرفتن وضعیت زندگی زنان و سلطه مردان تمرکز داشته، توجه خاصی در جهت به رسمیت شناختن نیاز به تغییر اجتماعی برای بهبود زندگی زنان دارد. آن‌ها اغلب معتقدند که در تحقیقات جامعه‌شناسی باید از روش‌های کیفی بهره گرفت تا زنان و مردان مورد پژوهش امکان شنیده شدن را بیابند و امکان نگرش و درک جهان از جایگاه افراد مورد پژوهش شده فراهم شود.

کتاب حاضر تحت عنوان *زنان سرپرست خانوار* در چهار فصل تنظیم شده است. فصل اول به کلیات موضوع و ضرورت مفهوم سرپرستی را مورد بررسی قرار داده و به دسته‌بندی انواع خانوارهای زن سرپرست و علل سرپرستی آن‌ها پرداخته است. همچنین، مروری بر پیشینه تاریخی موضوع را بر نظر های جامعه‌شناسی مرتبط با آن مطالب فصل دوم را در برمی‌گیرد. در فصل سوم، بررسی مراحل اجرای پژوهش و نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها و روش‌های اجتماعی، اقتصادی زنان سرپرست خانوار با تکیه بر اطلاعات و آمار مورد بررسی قرار گرفته است. در خاتمه در فصل پنجم نتایج پژوهش و پیشنهادهای کاربردی و پژوهشی و راهکارهای ابرارائه گردیده است.

بدون شک پژوهش و نگارش در خصوص زنان سرپرست خانوار که یکی از آسیب‌های اجتماعی و مسائل جامعه است، بدون یاری ایزد منان و راهنمایی و مشوق اساتید گران‌قدر و دوستان عزیز میسر نبود. بر خود لازم می‌دانم از راهنمایی‌های ارزنده دکتر الهه حجازی و دکتر مریم فعت‌جاء سپاس و امتنان داشته باشم. تقدیر از مراکز مشاوره و افراد شرکت‌کننده که در انجام دادن این تحقیق صمیمانه همکاری نمودند.

امید است این کتاب مورد استفاده زنان بی‌سرپرست، علاقه‌مندان به حفظ کیان خانواده و دانشجویان قرار گیرد. از خوانندگان عزیز تقاضا دارم که بنده حقیر را از لطف بازخوردهای عالمانه خود محروم نسازند.